

Het Overijssels kanaal

*O kanaal, met uw rietkraag omzoomd,
wat heeft hier al menig schipper geboomd,
en menig paard op het jaagpad gezweet,
met vrachten in winter en zomer soms heet,
en menig centje in de klomp dan deed,
als de brugwachter dan de brug open deed,
al gaat het nu veel anders dan toen,
de brug moet men toch nog wel open doen,
want over de brug met een boot door een sprong,
dat gaat niet ook al zijn ze nog zo jong,
dus schipper laat nog uw toeter maar klinken,
de brugwachter kan straks zijn koffie wel drinken.*

Prachtig vond ik vroeger altijd het Overijssels kanaal, met zijn riet en wilde wingerd lang de kanten, en daarlangs het jaagpad, waarop aan een lange lijn de paarden de zware schuiten voorttrokken. Men vervoerde van alles. Vrachten turf voor de winter uit de veenstreken, riet uit de streken rond Giethoorn, stenen van de steenfabrieken (Petra, 't Haasje en andere), metselzand en grint voor de bouw, granen voor de mulders, en schoemeerde (schuimaarde) van de Friese terpen voor bemesting. Strooatendrek afkomstig van de mestplaatsen bij de steden, meer voor nieuwe ontginningen. Er werd veel oer (brokken ijzerhoudende grond) vervoerd en suikerbieten. Het vervoer met schuute (schuit) was, toen er nog geen vrachtauto's waren en alles nog met paard en wagen gebeurde, van grote betekenis. Wat heb ik als jongen met verwondering naar gekeken. De lege schuit werd ook wel getrokken door de schipper en een enkele keer door zijn vrouw. Die trok dan in de zelle (het zeel).

In 1858 werd het kanaal door de Overijsselse kanalisatiemaatschappij gegraven. Dit gebeurde door de zogenaamde polderjongens die overal uit het land kwamen. Ze bleven de hele week van huis. Alleen 's zondags gingen ze naar Moeder de vrouw. Ze moesten vaak nog hele afstanden lopen om vervoer met tram of boot, of een ander vervoermiddel te krijgen, want spoorwegen waren nog vrijwel onbekend, evenals fietsen. Voor een overnachting zochten ze vaak een plaats bij een boer in het hooi, of ze zochten een kosthuis.

Wat moet dat kanaalgraven een voor die tijd groot karwei zijn geweest. Alles moest met schop en kruiwagen worden verwerkt. Wat een verschil bij nu. Wat moeten onze voorouders ook een werk hebben verzet met al die sloten en waterleidingen.

Naar ik vaak heb gehoord moesten ze ook vaak kosteloos hand en spandiensten verlenen voor het onderhoud van wegen en voetpaden, en het schoonhouden van waterleidingen. Het is nog niet zo

lang geleden, dat bij ons op de waterleiding nog een schouw zat, de voorjaars- en de najaarsschouw, en dan moesten wij zorgen dat de waterleiding schoon was.

De leidingschouwers kwamen vroeger altijd met de koets van Raalte (ik meen van de Zwaan) en dan stapten ze bij ons uit, en gingen stroomafwaarts de waterleiding langs. Ze kwamen altijd op zaterdag, dan zouden ze wel beter kunnen wachten (dat ze niet zo druk waren).

Door de Kanalisatie Maatschappij werden overal bij de bruggen brugwachtershuizen gebouwd, die werden verhuurd. De brugwachter moest tolheffen. Dit deed hij dan na het opendraaien van de brug, door middel van klomp aan een lange stok waar de schipper zijn tolgeld in deed. De stok met klomp hing altijd aan de brug, dat heb ik vaak gezien.

In die brugwachtershuizen was meestal ook een café of verlof. Ook konden daar de schippers hun paarden stallen, maar meestal deden ze dit in Raalte, bij de Goeie Boel, of bij Hekkert of bij Rientjes. Van zulke brugwachtershuizen waren er verschillende zoals in Raalte, bij Nieuwenhuisbrug, Kuper Gaitsbrug, Woertmansbrug en bij de Steerne. Bij de Steerne vond ieder voorjaar in Februari, Maart een publieke verkoop van drachtige varkens plaats. Het waren voornamelijk kleine boeren en keuters, die een drachtig varken kochten. De betaling bij de Notaris was meestal met Mei, en dan rekenden ze erop dat tegen die tijd de biggen groot en verkocht zouden zijn, en konden ze de koopsom betalen. Maar o wee, als ze er geen geluk mee hadden, dat de biggen doodgingen, of dat ze er maar een klein kuppeltje kregen (zes tot acht was normaal) dan was er wel eens wat te krabben om de centen bij elkaar te krijgen, en het spreekwoord zegt niet voor niets,

Jantje Contantje,

is winst voor het handje,

maar Jantje Crediet

stuurt de boel in het riet.

Dan was er nog de Zandbelterbrug, waar wij vroeger altijd de geslachte varkens afleverden. Je had de Cröddenbrug en verder nog een paar b.v. de Rietmansbrug. Deze brugwachtershuizen waren ook vaak eigendom van particulieren, die de tol huurden.

Het kanaal liep vanaf Raalte naar Lemelerveld, waar omstreeks 1910 een suikerfabriek was. Wat heb ik vroeger vaak bij stil weer dat langgerekte toeloet gehoord van de schippers. Dit heb ik in jaren niet meer gehoord, behalve dan als we er vlak bij staan. Men spreekt wel van die goeie ouwe tijd, maar vroeger was het ook niet zo best, maar ontegenzeggelijk mooi was het wel. Ik ben dankbaar dat ik vaak met volle teugen van al dat mooie heb genoten.

In het begin van deze eeuw stond in Lemelerveld aan het kanaal een suikerfabriek. De suikerpenen hiervoor werden door het Overijssels kanaal aangevoerd. De fabriek is na verloop van tijd gesloten.

Scheepjes op de levenszee,

*de zee des levens, bont, schakering,
van schepen groot, en scheepjes klein,
is vol van dobb'rende beweging,
het één draagt vreugd, het ander pijn.
Het voor en tegen in dit leven,
is vreemd verdeeld op heel die vloot,
elk scheepje wendt zijn voorste steven,
naar waar de zon haar stralen schoot.
en toch het bootscheepje getuige,
de zeilen bollend in de wind,
laverend naast het koersen-streepje,
dooft rond soms, maar geen zee-rust vindt.
Een schipper die niet weet te reven,
die niet goed let op wind en tij,
hij ziet zijn scheepje roerloos sneven,
het welbestuurde zeilt voorbij.
Als stormen jagen hoog de golven,
de klippen schuimen in de brand,
dan is het scheepsgraf snel gedolven,
als schipper mist een vaste hand.
Behouden varen gaat niet samen,
met grootte van des schippers huis,
wie zich als stuurman niet moet schamen,
die brengt zijn scheepje veilig thuis.*

Jac. Fenther